

09.08.2016

Голян В.

Фінансування природоохоронних проектів: аналіз основних тенденцій

Складовими видатків на охорону навколишнього природного середовища є капітальні інвестиції та поточні витрати. Капітальні інвестиції представляють собою вкладення в оновлення, модернізацію, реконструкцію та технічне переоснащення об'єктів природоохоронної інфраструктури, а поточні витрати – це витрати, пов'язані з утриманням та експлуатацією тих споруд, які забезпечують охорону довкілля та відтворення природно-ресурсного потенціалу ([Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України»](#)).

Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища протягом 2002–2015 рр. відображали висхідний тренд із незначним просіданням в 2005, 2010, 2013 і 2015 роках (рис. 1. [Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища та їх питома вага в загальному обсязі капітальних інвестицій в економіку України \(розраховано за даними Державної служби статистики України\)](#)). Роль капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища зростала пропорційно активізації розвитку української промисловості – основного забруднювача навколишнього середовища. При цьому власні кошти підприємств та організацій займають найбільшу питому вагу в структурі джерел фінансування капітальних інвестицій в охорону довкілля. Підвищення рівня капіталізації промислових підприємств сприяло розширенню можливостей стосовно фінансування природоохоронних проектів. Однак в структурі капітальних інвестицій в економіку України питома вага капітальних інвестицій на охорону навколишнього середовища є незначною.

Це свідчить про недосконалу державну політику у сфері захисту навколишнього середовища. А як наслідок: руйнуються екосистеми, забруднюється атмосферне повітря та набирають обертів прояви розбалансованого природокористування. Питома вага капітальних інвестицій в охорону навколишнього природного середовища в загальному обсязі капітальних інвестицій в економіку України протягом аналізованого періоду відображала різноманітну динаміку (здебільшого приріст мав місце починаючи з 2010 р.) з найбільшим значенням у 2014 р.

Так у 2002 р. капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища і питома вага капітальних інвестицій в охорону навколишнього природного середовища в загальному обсязі капітальних інвестицій в економіку України становили відповідно 760 млн грн і 1,63 %, у 2005 – 1776 млн грн і 1,6 %, у 2008 – 3731 млн грн і 1,37 %, у 2010 – 2762 млн грн і 1,46 %, у 2012 – 6589 млн грн і 2,24 % (стрімке зростання даних показників порівняно з минулими періодами пояснюється певною макроекономічною стабілізацією в Україні протягом 2010–2012 рр.), у 2014 – 7960 млн грн і 3,63 %, а у 2015 – 7676 млн грн і 2,81 %. Зменшення даних показників у 2015 р. порівняно з 2014 р. пов'язане із наростанням кризових явищ в економіці України, спричинених російською агресією та політичною дестабілізацією.

Очищення зворотних вод потребує значних фінансових витрат, пов'язаних з модернізацією та реконструкцією систем водовідведення та каналізації. Враховуючи те, що у переважній більшості населених пунктів України системи водовідведення відзначаються високим рівнем спрацювання, існує значна потреба в капітальних інвестиціях, профінансованих як за рахунок традиційних, так і на основі диверсифікації системи фінансування відновлення основного капіталу в системах відведення та очищення зворотних вод.

За період з 1996 по 2004 р. у динаміці капітальних інвестицій в очищення зворотних вод спостерігалось постійне зростання загальної суми (зокрема у 2004 р. порівняно з 1996 р. капітальні інвестиції в очищення зворотних вод збільшилися у 2,8 раза) ([рис. 2. Капітальні інвестиції в очищення зворотних вод та їх питома вага в загальній величині інвестицій на охорону навколишнього природного середовища \(розраховано за даними Державної служби статистики України\)](#)), що було віддзеркаленням макроекономічної стабілізації, що давало можливості збільшувати капітальні витрати держави, територіальних громад та суб'єктів господарювання на утримання та технологічну перебудову систем водовідведення.

Починаючи з 2004 р. і завершуючи 2006 р. мало місце деяке зменшення величини капітальних інвестицій в очищення зворотних вод внаслідок послаблення стимулів щодо відтворення основного капіталу систем водовідведення. Починаючи з 2006 по 2008 р. знову було відновлено висхідну тенденцію щодо нарощення капітальних інвестицій щодо очищення зворотних вод. Більше того, сума капітальних інвестицій в очищення зворотних вод у 2008 р. навіть перевищила показник 2004 р. (на 165,5 млн грн).

Період з 2008 по 2013 р. у цілому відзначався зменшенням фінансування капітальних інвестицій в очищення зворотних вод, що було зумовлено наслідками світової фінансової кризи для розвитку національної економіки і звузило можливості держави, територіальних громад і суб'єктів господарювання щодо фінансування проектів модернізації систем очищення зворотних вод. У 2014 р. порівняно з 2013 р. обсяги капітальних інвестицій в очищення зворотних вод збільшилися на 288,9 млн грн. Але як показує аналіз динаміки капітальних інвестицій в очищення зворотних вод у порівняних цінах 1996 р. реальне збільшення порівняно з 2013 р. становило всього 2,1 млн грн.

Показник капітальних інвестицій в очищення зворотних вод в порівняних цінах у 2014 р. був у 2,6 раза меншим відповідного показника за 2004 р. та майже у 2 рази меншим показника 2008 р. (останній докризовий рік). З вище викладеного випливає висновок, що в останні роки, незважаючи на номінальне збільшення обсягів фінансування капітальних інвестицій в очищення зворотних вод, порівняно з 1996–2004 рр. реальні обсяги фінансування модернізації та реконструкції систем очищення зворотних вод зменшилися у 2–3 рази. Про послаблення пріоритетності фінансування капітальних інвестицій в структурі капітальних витрат на охорону навколишнього середовища свідчить динаміка питомої ваги капітальних інвестицій в очищення зворотних вод у загальній величині капітальних інвестицій на охорону довкілля.

Якщо у 1996 р. питома вага капітальних інвестицій в очищення зворотних вод в загальному обсязі інвестицій природоохоронного спрямування становила 50,9 %, у 2004 р. – 41,4 %, у 2008 – 24,8 %, то у 2015 р. вона знизилася до рівня 11,1 %. Реальне скорочення обсягів фінансування капітальних інвестицій в очищення зворотних вод пов'язане із погіршенням фінансового стану суб'єктів господарювання у зв'язку з поглибленням економічної кризи, яка розпочалася в 2008 р. і посилилася внаслідок загострення протистояння на сході країни, а також зі зменшенням можливостей держави та територіальних громад фінансувати природоохоронні проекти. Перспективи нарощення капітальних інвестицій в очищення зворотних вод пов'язуються з диверсифікацією джерел інвестиційного забезпечення через інституціоналізацію угод державно-приватного партнерства, реалізацію спільних із європейськими партнерами проектів, а також з підвищенням ефективності використання преференцій, передбачених міжнародними природоохоронними конвенціями.

В нинішніх соціально-економічних та політико-правових умовах нарощення обсягів капітальних інвестицій в охорону навколишнього

природного середовища напряму пов'язується із залученням у сферу природокористування приватних інвестицій, оскільки бюджетні можливості української держави є обмеженими у зв'язку із затяжною економічною кризою. Мають бути сформовані стимули, які зроблять вигідним інвестування в природоохоронні проекти.